

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

Національний педагогічний університет імені

М.П. Драгоманова

СЕРІЯ 11

/

Соціальна робота

/

Соціальна педагогіка

ВИПУСКИ

/частина II/

Київ - Івано-Франківськ: 2013

**Фахове видання затверджене Президією ВАК України 2004 р., бюлетень № 8 (педагогічні науки)
(Додаток до постанови президії ВАК України від 30 червня 2004 р. № 3-05/7)**

Державний комітет телебачення і радіомовлення України Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 8817 від 01.06.2004 р.

Редакційна рада:

В.П. Андрущенко	доктор філософських наук, професор, академік АПН України, ректор НПУ імені М.П. Драгоманова (<i>голова Редакційної ради</i>)
А. Т. Авдієвський	почесний доктор, професор, академік АПН України
В. П. Бех	доктор філософських наук, професор
О.В. Биковська	кандидат педагогічних наук, доцент (<i>секретар Редакційної ради</i>)
В. Бондар Г.І.	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
І. Волинка	доктор філософських наук, професор, академік УАГПН (<i>заступник голови Редакційної ради</i>)
А. П. Грищенко	доктор філософських наук, професор, академік АПН України
П.В. Дмитренко	кандидат педагогічних наук, професор
І.І. Дробот	доктор історичних наук, професор
М.І. Жалдак	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Л.І. Мацько	доктор філософських наук, професор, академік АПН України
О.Г. Мороз	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
О.С. Падалка	кандидат педагогічних наук, професор
В. М.Синьов	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
В.К. Сидоренко	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України
М.І. Шкіль	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АПН України
М.І. Шкіль	доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент АПН України

Редакційна колегія:

А.Й.Капська	доктор педагогічних наук, професор (<i>відповідальний редактор</i>)
Р.Х.Вайнола	доктор педагогічних наук, професор
А. І.Г одлевська	кандидат педагогічних наук, доцент (<i>відповідальний секретар</i>)
Л.В.Долинська	кандидат психологічних наук, професор
Л.В.Долинська	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
М.Б.Євтух	доктор педагогічних наук, професор
О.Г.Карпенко	доктор педагогічних наук, професор
Н.М.Лавриченко	доктор педагогічних наук, професор
Л.І.Міщик	доктор педагогічних наук, професор
Л.О.Савенкова	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
В. М.Синьов	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України

*Схвалено рішенням Вченої ради
НПУ імені М.П. Драгоманова
(протокол №11 від 25.06.2013р.)*

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка :
збірник наукових праць. - Випуск 17. - Ч. 2. - Київ - Ів. Франківськ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. - 211 с.

У збірнику наукових праць пропонуються результати досліджень і експериментальної роботи з питань соціального ставлення особистості; розкривається педагогічний, психологічний та соціальний аспект, які обумовлюють актуалізацію проблеми і допомагають її вирішувати на сучасному етапі розвитку суспільства та психолого-педагогічні науки.

© Автори статей, 2013 © НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013 © Редакційна рада, 2013

Шпигун Н.Г.

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА „ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ” У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ 137

Ясточкіна І.А.

ПРОБЛЕМА ТРИВОГИ ТА СТРАХУ У ПРАЦЯХ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТІВ 145

Яценко Н.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ 149

II. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Вареніч В.В.

ЕМОЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВА ЯКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ 155

Гаміна Т.С., Песоцька О.П.

ВІКОВА ОБДАРОВАНІСТЬ ДІТЕЙ ЯК СУЧАСНА ПРОБЛЕМА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ 160

Голубенко Т.О.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ 169

Гладиш М.О.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ 177

Житинська М.О.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ЯК СКЛАДОВА ЇХ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ 184

Коленіченко Т.І.

УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ 188

УДК 37.013.42:37.018.1

ВІКОВА ОБДАРОВАНІСТЬ ДІТЕЙ ЯК СУЧАСНА ПРОБЛЕМА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація

У статті розкриваються зміст понять «обдарованість», «вікова обдарованість», «талант», «віковий фон» творчої активності, «здібності»; показані особливості дитячої вікової обдарованості; дана характеристика технічних здібностей, музичного, артистичного, спортивного таланту, літературного хисту, інтелекту дитини, запропонована тест-анкета щодо виявлення дитячої обдарованості, які є методичними порадами батькам .

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, вундеркінд, сензитивні періоди, вікова обдарованість, креативність, творчі можливості, віковий фон творчої активності.

Аннотация

В статье раскрывается содержание понятий «одаренность», «возрастная одаренность», «талант», «возрастной фон» творческой активности; показаны особенности детской возрастной одаренности; дана характеристика технических способностей, музыкального, артистического, спортивного таланта ребенка; предложена тест-анкета, которая способствует выявлению детской одаренности и является методическими советами родителям.

Ключевые слова: одаренность, одаренные дети, вундеркинд, сензитивные периоды, возрастная одаренность, креативность, творческие возможности, возрастной фон.

Анотація

У статті розкриваються зміст понять «обдарованість», «вікова обдарованість», «талант», «віковий фон» творчої активності, «здібності»; показані особливості дитячої вікової обдарованості; дана характеристика технічних здібностей, музичного, артистичного, спортивного таланту, літературного хисту, інтелекту дитини, запропонована тест-анкета щодо виявлення дитячої обдарованості, які є методичними порадами батькам .

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, вундеркінд, сензитивні періоди, вікова обдарованість, креативність, творчі можливості, віковий фон творчої активності.

Талант - є суттєве багатство кожної країни та кожного суспільства у будь-яку історичну епоху. Прогрес в освіті й науці, мистецтві й культурі, в економіці, політиці та спорті, в образі життя всього суспільства та відносинах його членів між собою, значною мірою визначається різноманітністю діяльності вільних у творчості та поведінки індивідів. Талант - це не тільки економічний фактор, але й суспільне досягнення; талановиті люди впливають на розвиток та характер суспільства в цілому. Обдарованість - це і джерело особистого добробуту, яке досягає талановита у будь-якій галузі людина, якщо суспільство дозволяє їй всебічно розвивати свої здібності та повністю використовувати талант з його індивідуальними особливостями. Рівень соціально-економічного розвитку, політична система, суспільні цілі й завдання кожної країни позначається на можливостях розвитку здібностей людей, напрямках й галузях, в яких талант підтримується та заохочується.

Враховуючи актуальність та перспективність цієї проблеми, держава визнає виявлення та розвиток обдарованих дітей як соціальну необхідність. Указами Президента України „Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді” від 30 вересня 2010 р. № 926/2010 п. 2а, „Про удосконалення роботи щодо виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді” від 30 вересня 2010 р. № 927 /2010.

Аналіз наукової літератури стосовно запропонованої теми засвідчує, що проблемі обдарованості вітчизняними та зарубіжними науковцями приділяється належна увага, зокрема таким її аспектам, як проблема індивідуальних відмінностей (Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.); визначення підходів до розуміння психологічних основ та структури обдарованості (Г. Айзенк, Н. Лейтес, Г.Майборода . О. Матюшкін, В. Моляко, Д. Ушаков, Б. Шадриков та ін.); розвиток інтелектуального і творчого потенціалу особистості (Д. Богоявленська, В. Дружинін, Н. Кічук,

О. Кульчицька, С. Максименко, В. Моляко, С. Сисоєва та ін.); виділення сфер та видів обдарованості (С. Гончаренко, Г. Бурменська, М. Гнатко, В. Слуцький та ін.); розвиток обдарованості на різних вікових етапах (А. Брушлинський, В. Давидов, Д. Ельконін, І. Загурська, В. Климчук, О. Музика, Н. Лейтес, В. Паламарчук, М. Холодна, В. Юркевич та ін.); вияв і розвиток обдарованості учнів (О. Бевз, В. Крутецький, О. Кульчицька, В. Тадеєв, Б. Теплов та ін.); педагогічна робота з обдарованими дітьми (Є. Аксьонова, В. Алфімов, В. Паламарчук, М. Розенкова, О. Савенков, Д. Сиск, В. Юркевич та ін.).

Питання соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей розглядалися в дослідженнях Ю. Василькової, О. Ворошук, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Коваль, Н. Павлика та ін.

Необхідно відмітити, що у сучасній психології нема єдиної думки щодо природи творчого мислення. Одні дослідники вважають: здібність, до творчого мислення є вродженою, інші (Г. Мелхорн, Х. Г. Мелхорн) впевнені, що якісні характеристики мислення, які впливають на ефективність розумової діяльності людини, потрібно розвивати. Дане положення підтверджується результатами сучасної науки та практики.

Мета статті: розкрити проблему виявлення, розвитку та виховання обдарованих дітей в інтелектуальному та особистісному напрямі; показати, що обдарованість є сплавом природженого і набутого індивідом.

Обдаровані діти не схожі один на одного за діапазоном і своєрідністю виявлення здібностей, за видами обдарованості та особистісними характеристиками тощо.

Обдаровані діти - це діти, що виявили загальну або спеціальну обдарованість, - до музики, малювання, техніки та ін. Обдарована дитина в сім'ї - її гордість. На жаль, обдарованість дитини в сім'ї часто залишається непоміченою, особливо якщо це перша дитина або якщо всі діти однаково талановиті. Високу міру обдарованості називають *талантом*.

Обдарованість індивідуальна й багатогранна. По-перше, - це якісна характеристика обдарованості, по-друге, - це ступінь її прояву та кількісні параметри. Багато обдарованих дітей вражають оригінальністю, незвичністю

продуктів своєї розумової діяльності: несподіваними асоціаціями, яскравими метафорами, сміливими аналогіями.

Обдарованість — комплексна характеристика сфери здібностей, яка включає:

1. Якісне своєрідне поєднання здібностей до виконання будь-якої діяльності.
2. Інтеграцію здібностей, що обумовлює широке коло можливостей людини.
3. Розумовий потенціал, цілісну характеристику пізнавальних можливостей та здібностей до навчання.
4. Сукупність задатків, яскраво виражених природних передумов, здібностей.
5. Талановитість, наявність внутрішніх умов для видатних досягнень.

Дитячу обдарованість прийнято діагностувати по темпу розумового розвитку - міри випередження, за інших рівних умов, своїх однолітків [2]. На цьому засновані тести розумової обдарованості й коефіцієнт інтелектуальності.

Значення цих показників не варто перебільшувати, бо первинне значення має творча сторона розуму. Раніше, ніж інші, можна виявити художню обдарованість дітей в області музики, потім - в малюванні. В області науки найшвидше виявляється обдарованість до математики. Нерідкими є випадки розбіжностей між загальним розумовим рівнем дитини й проявом більш спеціальних здібностей. Здібності формуються із задатків. *Задатки складають основу розвитку здібностей* [11]. Під задатками розуміються анатомофізіологічні особливості людини. Природжені задатки залежать від доквілля й від характеру діяльності дитини. Проте навіть найвидатніші прояви здібностей дитини не є достатньою підставою майбутнього таланту. Природжені задатки — лише одна з умов складного процесу становлення індивідуально-психологічних особливостей, які залежать від середовища та від характеру діяльності. Ознаки незвичайних здібностей у дитини залежать від віку та багато в чому обумовлені темпом дозрівання й віковими змінами.

Гармонійне поєднання здібностей з діяльністю людини досягається **за** умови впровадження системи свободи вибору діяльності, можливості пізнавати світ природним шляхом і за відповідності покликанню особистості [10, 9].

Оцінка обдарованості не повинна ґрунтуватися лише на тестуванні дитини: її ступінь та своєрідність виявляються в ході навчання й вихованні, при виконанні змістовної діяльності. Рання спеціалізація не має бут передчасною або надмірною. Виявленню й розвитку обдарованих дітей сприяють: 1) спеціальні школи (наприклад, музичні, математичні); 2) факультативні заняття; 3) всілякі гуртки; 4) студії; 5) проведення шкільних олімпіад, конкурсів художньої самодіяльності та ін.

Неприпустимо затримувати розвиток обдарованих дітей. їх навчальне навантаження, форми навчання та виховання повинні відповідати **їх** можливостям.

Турбота про обдарованих дітей передбачає поєднання розвитку здібностей із загальноосвітньою підготовкою й вдосконаленням особистості

Обдарованість - це наявність у людини яскраво виражених задатків до розвитку багатьох здібностей з дитинства; це високий рівень розвитку здібностей людини в тій або іншій області діяльності.

Види дитячої обдарованості:

- Художня обдарованість;
- Творча обдарованість;
- Соціальна обдарованість;
- Академічна обдарованість;
- Інтелектуальна обдарованість.

Дітей з незвичайно раннім розумовим розвитком або з особливо яскравими досягненнями в будь-якій діяльності називають *вундеркіндами*. Таких дітей в сім'ї батьки часто називають «диво-дітьми». Вундеркінди проявляють себе рано, найчастіше в області музики, інколи в 6-7 років. Шестирічний Моцарт, що здійснював разом з батьком концертне турне по європейських країнах, поза сумнівом, був талановитим. Всяка талановита дитина (взагалі людина) є в той же час обдарованою (на різних вікових етапах), але не кожна обдарована дитина може бути названа талановитою. Цікавим у зв'язку з цим є вислів про дитячу обдарованість чемпіона світу з шахів Г. Каспарова. Як багато видатних шахистів, він - колишній вундеркінд. Г. Каспаров, в книзі «Безлімітний поєдинок», порівнює шахові здібності з іншими й приходить до висновку: «На відміну від шахових здібностей, літературні рідко виявляються в дитинстві. Написання книг, розповідей вимагає знання світу й життєвого досвіду (хоча діти інколи проявляють поетичний дар). Через свій абстрактний характер музика, математика й шахи не вимагають такого досвіду».

На жаль, часто такі диво-діти не зберігають надалі своїх талантів. З легкої руки Руссо про вундеркіндів стали говорити так: у них майбутнє в минулому. Набули поширення погляди, згідно з якими ранній розумовий підйом - результат «натаскування». Скептичне відношення до дітей із ранніми ознаками обдарованості було свого роду реакцією на надмірне захоплення з їх приводу й мало реальні підстави: спади, що розчаровують, в становленні їх інтелекту. У наш час слово «вундеркінд» часто вживається з іронічним відтінком. Існує вираз: відомо, звідки вундеркінди з'являються, але невідомо, куди вони зникають.

Ранні прояви обдарованості незалежно від того, що саме робить дитина, зазвичай свідчать про видатні інтелектуальні здібності. В цьому випадку йде швидкий розвиток розумової обдарованості й спеціальних здібностей в області мистецтва та науки. Дитина досягає успіхів в якому-небудь одному або декількох видах діяльності, наприклад, математиці, музиці й ін.

Буває, що обдарованість дитини не помічається в дитячому віці, а виявляється лише в підлітковому періоді. Часто під «обдарованістю» розуміється потенціал особистості, її можливості, а також характерні особистісні властивості, які при різних обставинах можуть залишитися нереалізованими. Тому прагнення до формування та розвитку якостей особистості обдарованої дитини є одним із завдань сімейного виховання.

Оскільки обдаровані діти проявляють підвищену активність в пошуку нових знань та почуттів, то батькам й іншим членам сім'ї слід надавати їм в цьому допомогу, тобто сприяти як розумовому, так і особистісному їх розвитку. Створення в сім'ї розвиваючого середовища сприятиме розкриттю творчого потенціалу обдарованих дітей. В мікросоціумі потрібні умови для розвитку здібностей, тобто організація діяльності дитини. Активному розвитку творчості сприяє включення обдарованої дитини в ігрову, художню, пізнавально-практичну діяльність, а також експериментування в різних сферах. Батькам необхідно побачити в своїй дитині особистість, розпізнати її індивідуальність, надати допомогу в саморозвитку, зробити все можливе, аби сформувати у дітей «вміння жити», розвинути здібності, допомогти їм удосконалюватися й відбутися.

Кожен період дитинства по-своєму сензитивний, і кожний віковий рівень відрізняє своя, не властива ні попередньому, ні подальшому віку, готовність до розвитку певних сторін інтелекту. Такого роду передумови розвитку, обумовлені сензитивними періодами (от лат. *зепзиз* - відчуття), можна розглядати як вікові чинники обдарованості. Батьки й педагоги повинні знати, що існує таке явище, як вікова обдарованість, і що при всіх досягненнях зростаючої людини спочатку з упевненістю можна говорити саме про це. Менше буде невинуватих ярликів та очікувань.

Особливі достоїнства інтелекту в періоди дитинства - це фон та передумова індивідуальних можливостей зростаючої людини. Лише спираючись на відомості про чинники вікової обдарованості й про різні варіанти ходу вікового розвитку, можна більш обґрунтовано підійти до оцінки ознак індивідуальної обдарованості.

Батьки повинні знати, що в молодшому шкільному віці це перш за все особливості відношення до навчання: віра в істинність всього, чому вчать, довірлива старанність, що сприяють підвищенню сприйняття; свіжість, гострота сприйняття, спрямованість розумової активності на те, аби повторити, внутрішньо прийняти наслідування багатьох дій та висловлювань. Саме такими в цю пору життя є вікові умови психічного розвитку [2, 29]

Для учнів середніх класів, що вступили в підлітковий вік (коли відбувається перебудова організму, статеве дозрівання), навчання стало вже не найважливішою справою; для них стає особливо значущим те, без чого неможлива для них повнота, радість життя: участь у позакласних справах, де вони можуть проявити свої нові можливості; їх енергія, що прокинулася, і бажання діяти разом з однолітками як би підштовхують їх до нового виду занять. Чутливість до оточуючого виявляється в ці роки саме в схильності, готовності брати участь в самих різних справах, що по-своєму сприяє розвитку інтелекту. Жоден інший вік не несе з собою такої безпосередньої потреби самоствердження й готовності діяти.

У старшому шкільному віці, який вже відносять до ранньої юності, сама «ситуація розвитку» (майбутнє закінчення школи, зміна положення серед оточуючих, зростання обов'язків), так само як і характерні для цього віку «внутрішні умови» (інтенсивне формування світогляду, зростання

самосвідомості, вплив установок на майбутнє), зумовлюють пошуки перспективи життєвої шляху, розвиток відчуття відповідальності й прагнення управляти собою, збагачення емоційної сфери. З настанням цієї пори життя прагнення до «самоздійснення» стає зв'язаним з розумінням себе як члена суспільства (це додає нову якість відношення, що формується, до тих або інших видів занять). Все це веде до подальшого підйому інтелекту [2].

Дітей, які виділяються ранніми достоїнствами інтелекту, відрізняють надзвичайна розумова активність, схильність до розумової напруги, а також підвищена здібність до регулювання своєї активності. Вельми помітними є творчі моменти: пізнання нового викликає в них зустрічну активність, спонукає до несподіваного розвитку думок й самостійних пошуків. В результаті ці діти як би більше бачать та чують, більше дізнаються й більше розуміють, чим їх однолітки при тих же обставинах. Таких дітей найчастіше й вважають обдарованими, а найбільш видатних з них називають вундеркіндами.

Цікаво, що один з перших філософів в історії людства, Конфуцій (551- 479 рр. до н.е.) розмірковував про особливо обдарованих дітей й пропонував відбирати їх та інтенсивно розвивати. Коли ідеї конфуціанства поширилися та стали впливовими, вони були підхоплені. Особливо обдаровані діти здобували освіту при дворі правителя. У цих дітях високо цінували всі форми творчої фантазії й перш за все здатність до написання віршів та романів. Давні джерела говорять, що у них була безпомилкова пам'ять та надзвичайно логічне мислення. У цих дітях бачили гарантів майбутнього національного багатства й високо шанували їх. У ХVІ ст., тобто майже 2000 років потому, Сулейман Прекрасний розсилав по Турецькій імперії шукачів талантів, які планомірно обстежували населення з тим, аби відшукати дітей та підлітків з особливими здібностями. Цих дітей поміщали потім в спеціальні учбові заклади, де викладали не лише мусульманську релігію, але й природничі науки, філософію, військово мистецтво й різні види мистецтва. Талановиті люди, генії століттями сприймалися як небесний дар. Сьогодні наука говорить, що людські можливості невичерпні. Як їх використовувати? Як їх правильно формувати, розвивати й виховувати? Як багато ще нерозгаданого, нерозкритого й недослідженого в питаннях людського таланту, здатностей, обдарованості й геніальності. [4, 42- 43].

Креативність - одна з найважливіших характеристик обдарованості. Схильність до творчості - вищий прояв активності, можливість створювати щось нове. Існує «віковий фон» творчої активності. Так для учнів молодшого шкільного віку характерні несподівані асоціації, незвичайні припущення; вельми важливе місце в їхньому житті продовжують займати ігри, що включають елементи винахідливості, імпровізації. У подальшому, підлітковому віці потреба в іграх - це очікування звершень, застосування своїх сил до чогось нового. Психологічними рисами, які так часто заявляють про себе в цю пору життя є незалежність думок, завзятість, що сприяють розвитку творчих можливостей. У школярів старших класів виступають свої вікові риси творчих проявів: перші натхнення; власні гіпотези при обговоренні наукових проблем. Саме творчі зусилля найбільш відповідають їх потребі в розумовій напрузі, в

розумовому зростанні.

Спостереження за проявами дітей з явно вираженими, інколи дуже ранніми ознаками обдарованості вказують на те, що відмінність між інтелектом та творчістю є відносною, їх не треба надмірно протиставляти - вони мають загальне коріння.

Наприклад, ваша дитина має обдарованість в одній з восьми областей людської діяльності. Оцінити правильність вашого припущення про природжені здібності дитини або допомогти в цій найважливішій справі допоможе тест-анкета, розроблена вченими-психологами, фахівцями в області дитячої психології А. де Ханом та Г.Кафом, що набула поширення в США.

Цю анкету можна застосовувати для анкетування дітей з п'яти років, її точність значно підвищується, коли дитині шість-сім років.

Отже, у вашої дитини є абсолютно очевидними *технічні здібності*, якщо вона:

- 1) цікавиться найрізноманітнішими механізмами й машинами;
- 2) любить конструювати моделі, прилади, радіоапаратуру;
- 3) сама з'ясовує причини несправностей механізмів або апаратури, любить загадкові поломки або збої в роботі механізмів;
- 4) може лагодити зіпсовані прилади й механізми, використовувати старі деталі для створення нових іграшок, приладів, виробів, знаходить оригінальні рішення;
- 5) любить та вміє малювати («бачить») креслення й ескізи механізмів;
- 6) цікавиться спеціальною, навіть «дорослою» технічною літературою.

Ваша дитина має *музичний талант*, якщо вона:

- 1) любить музику й музичні записи, завжди прагне туди, де можна послухати музику;
- 2) дуже швидко й легко відгукується на ритм та мелодію, уважно вслуховується в них, легко їх запам'ятовує;
- 3) співає або грає на музичному інструменті, вкладає у виконання багато почуттів й енергії, свій настрій;
- 4) вигадує власні мелодії;
- 5) навчився або вчиться грати на будь-якому музичному інструменті.

У вашої дитини *здібності до наукової роботи*, якщо вона:

- 1) володіє явно вираженою здібністю до розуміння абстрактних понять, до узагальнень;
- 2) уміє чітко висловити чужу й власну думку або спостереження, причому інколи записує їх не з метою похвалитися, а для себе;
- 3) любить читати науково-популярні видання, «дорослі» статті й книги, випереджаючи в цьому однолітків на декілька років, причому віддає перевагу цій, а не розважальній літературі;
- 4) часто намагається знайти власне пояснення причин та сенсу найрізноманітніших подій;
- 5) із задоволенням проводить час створюючи власні проекти, конструкції, схеми, колекції;
- 6) не сумує й ненадовго кидає роботу, якщо його винахід або проект не підтримані або висміяні.

Артистичний талант виявиться у вашої дитини, якщо:

- 1) часто, коли їй не вистачає слів, виражає свої відчуття мімікою, жестами й рухами;
- 2) прагне викликати емоційні реакції в інших, коли із захопленням про щось розповідає;
- 3) міняє тональність та вираз голосу, мимоволі наслідуючи людину, про яку розповідає;
- 4) з великим бажанням виступає перед аудиторією, причому прагне, щоб її глядачами були дорослі;
- 5) з легкістю, що дивує вас, «передражнює» чийсь звички, пози, вирази;
- 6) пластична та відкрита всьому новому;
- 7) любить і розуміє значення красивого або характерного для сезону одягу.

У вашої дитини *неабиякий інтелект*, якщо вона: 1) логічно міркує, ясно мислить, розуміє недомовлене, уловлює причини та мотиви вчинків інших людей; 2) володіє хорошою пам'яттю; 3) легко та швидко схоплює новий шкільний матеріал; 4) ставить багато продуманих та виправданих ситуацією питань; 5) любить читати книги, причому за власною програмою, що на декілька років що випереджає шкільну; 6) обганяє своїх однолітків у навчанні, причому не обов'язково є відмінником, часто скаржиться, що в школі їй нудно; 7) набагато краще за своїх однолітків інформована про події та проблеми, що не стосуються її безпосередньо; 8) володіє відчуттям власної гідності та здорового глузду, розсудлива не по віку, навіть обачлива; 9) дуже сприйнятлива, швидко, але не обов'язково гостро, реагує на все нове й несподіване в житті.

Не треба сердитися на вашу дитину, коли вона пустує - просто у неї *спортивний талант*, якщо вона: 1) енергійна й увесь час хоче рухатися; 2) смілива до безрозсудності й не побоюється синяків та гульт; 3) майже завжди виграє бійку, або якусь спортивну гру; 4) невідомо, коли вона встигла навчитися вправно управлятися і ковзанами та лижами, м'ячами та ключками; 5) фізично розвинена й координована в рухах, рухається легко, пластично, граціозно; 6) вважає за краще книгам та спокійним розвагам ігри, змагання, навіть безцільну метушню; 7) здається, що вона ніколи серйозно не втомлюється; 8) неважливо, чи цікавиться вона всіма видами спорту або яким-небудь одним, але у неї є свій герой-спортсмен, якого вона наслідує.

У вашої дитини *літературний хист*, якщо вона: 1) розповідаючи про щонебудь, вміє дотримуватися вибраного сюжету, не втрачає основну думку; 2) любить фантазувати або імпровізувати на тему дійсної події, причому додає події щось нове й незвичайне; 3) вибирає в своїх усних або письмових розповідях такі слова, які добре передають емоційні стани й відчуття героїв сюжету; 4) змальовує персонажів своїх фантазій живими й цікавими; 5) любить, усамітнівшись, писати розповіді, вірші, не боїться почати писати роман про власне життя.

Художні здібності вашої дитини можуть виявитися в тому, що вона: 1) не знаходячи слів або захльостуючись ними, удається до малюнка або ліплення для того, щоб виразити свої почуття або настрої; 2) у своїх малюнках відображає всю різноманітність предметів, людей, тварин, ситуацій; 3) серйозно відноситься до витворів мистецтва, стає вдумливою й дуже серйозною, коли в поле зору її уваги потрапляє будь-який витвір мистецтва або пейзаж; 4) коли має вільний час, охоче ліпить, малює, креслить, комбінує матеріали й фарби; 5) прагне створити який-небудь твір, що має очевидне прикладне значення, - прикраса для будинку, одягу й т. д.; 6) не боїться висловити власну думку навіть про класичні твори, причому може навіть спробувати критикувати їх, наводячи сповна розумні аргументи.

Познайомившись з «ознаками пізнання» таланту, візьміть олівець й папір та оцініть в балах (від 2 до 5) кожен характерну ознаку у всіх восьми описаних талантах. Якщо якась характеристика особливо личить вашій дитині, ставте їй п'ять балів, якщо вона виражена лише добре - чотири бали й так далі (не ставте оцінку нижче за два бали!).

Потім підсумуйте бали всередині кожної з восьми анкет за кожним типом таланту. Отриману суму розділіть на число ознак таланту (наприклад, суму, отриману при підсумовуванні балів, що оцінюють спортивний талант, треба розділити на вісім). Тепер необхідно побудувати графік рівня інтересів вашої дитини.

Побудуйте осі координат. На горизонтальній осі розташуйте вісім (число досліджених вами видів таланту) позицій. На вертикальній осі відкладіть через рівні відстані цифри від 2 до 5. На пересіченні проєкцій середньої оцінки в балах та вигляду таланту поставте крапку. З'єднавши отримані крапки, ви отримаєте потрібний вам графік. Це необхідно для того, щоб прийняти правильне рішення, якщо ви захочете, аби ваша дитина водночас займалася музикою й плаванням, а також математикою й малюванням. Поглянувши на графік, ви зможете оцінити перспективи розвитку вашої дитини.

Спостереження свідчать про те, що загальні розумові здібності формуються в процесі розвитку дитини. При цьому багато спостережуваних фактів свідчать, що з вікових властивостей зростають прояви неабиякої дитини.

Властиві дітям вікові чинники обдарованості вказують на те, що високий, різнобічний розвиток інтелекту (у його індивідуальній своєрідності) - це нормальне, повноцінне вираження людських можливостей. З'ясуванню підлягають причини їх недостатнього або однобічного використання.

Таким чином, співвідношення між двома планами дитячого розвитку - на якийсь час виникаючими віковими особливостями, з одного боку, і поступовому розкриттям індивідуальних рис, які вкорінюватимуться в ході вікових змін, з іншої, - складає головне в феномені дитячої обдарованості.

Література

1. Гильбух Ю.З. Внимание: одаренные дети / Ю. З. Гильбух. - М., 1991. - 198 с.
2. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность школьников / Н. С. Лейтес. - М.: Издательский Центр «Академия», 2001. - 320 с.
3. Матюшкин А. М. Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики / А. М. Матюшкин. - М., Школа-Пресс, 1993. - 127 с.
4. Мелхорн Г, Мелхорн Х.-Г. Гениями не рождаются: Общество и способности человека / Пер. с нем. - М.: Просвещение, 1989. - 160 с.
5. Миллер А. Драма одаренного ребенка и поиск собственного / А. Миллер. - М., Академический Проект. - 2001. - 144 с.
6. Одаренные дети: Пер. с англ. / Общ. Ред. Г. В. Бурменской, В. М. Слущкого. - М.: Прогрессе, 1991. - 376 с.
7. Одаренный ребенок / Под ред. О. М. Дьяченко. - М.: Международных образовательный и психологический колледж, 1997. - 140 с.
8. Психология одаренности детей и подростков / Под ред. Н. С. Лейтеса. - М.: Издательский центр «Академия», 1996. - 416 с.
9. Психология одаренности. От теории к практике / Под ред. Д. В. Ушакова. - М., 2000. - 128 с.
10. Рибачек Т. Роль практичного психолога в системі роботи з обдарованими дітьми / Т. Рибачек // Психолог. — № 10, 2013. - С. 8-11.
11. Савенков А. І. Якими факторами визначається обдарованість? / А. І. Савенков // Обдарована дитина - 2001. - № 5. - с. 23-31.

12. Шадриков В. Д. Происхождение человечности: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / В. Д. Шадриков. - М.: Издательская корпорация «Логос», 1999. - 179 с.

Т.О. Голубенко, м. Київ

УДК 378.147:365.27

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Анотація

В статті розглянуто педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку та теоретично проаналізовано зміст поняття «педагогічні умови».

Ключові слова: готовність, педагогічні умови, формування готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Аннотация

В статье рассмотрены педагогические условия формирования готовности будущих социальных работников до патронажной работы с людьми пожилого возраста и теоретически проанализована сущность понятия «педагогические условия».

Ключевые слова: готовность, педагогические условия, готовность будущих социальных работников до патронажной работы с людьми пожилого возраста.

Анотація

У статті розглянуто педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку та теоретично проаналізовано зміст поняття «педагогічні умови».

Ключові слова: готовність, педагогічні умови, формування готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку.

Актуальність теми дослідження обумовлена наявними в Україні глибокими соціально-економічними та демографічними змінами, переходом до ринкових відносин, нестабільністю суспільства, знеціненням загальнолюдських цінностей, зниженням рівня життя населення, зокрема людей похилого віку, посиленням негативних тенденцій, що різко загострило соціальні проблеми, а саме: зростання кількості людей похилого віку та надання соціальних послуг.

Україна належить до «найстаріших» країн світу, про що свідчить невтішна статистика - з 2008 року кількість людей категорії «60 років і понад» збільшилася на майже 250 тисяч осіб і складає 9 млн. 618 тисяч осіб. А це більше 20% від усього населення України.

Зокрема, у своєму виступі на міжнародній конференції на тему «Літні люди в Україні: свої чи чужі», Голова Комітету Верховної Ради України у справах пенсіонерів, ветеранів, та інвалідів Сушкевич Валерій Михайлович,